

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 877
OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E
ELİFBALAR (1824-1928)

Dr. Hatice AYAR

Editör:
Doç. Dr. Ali ÖGE

Tashih:
Dr. İsa KAYAALP

ISBN: 978-625-7205-61-0

1. Baskı, Aralık 2020, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 09.10.2020
tarih ve 147 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi / edebi redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde No. 11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

ÖZGEÇMİŞ

2003 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. "Muallim Naci'nin Mekteb-i Edeb Adlı Eserinin I. Kısımındaki Hikâyelerin Ahlak Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi" tezi ile Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını (2011), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretim Materyali Olarak Elifbalar (1824-1928)" tezi ile İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktorasını (2019) tamamladı. Çalışma alanları arasında Kur'an öğretim yöntemleri, ahlak eğitimi ve ailede çocuğun din eğitimi bulunmaktadır. Uzun yıllar İstanbul'daki çeşitli sivil toplum kuruluşlarında din eğitimi alanında faaliyetlerde bulunan yazar halen Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	IX
RESİMLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR	XV
ÖN SÖZ	XVII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E ELİFBA ÖĞRETİMİ (1824-1928)

1.1. Ta'lim-i Sıbyan Hakkında Fermân-ı Âlî'den I. Meşrutiyet'e Elifba Öğretimi (1824-1876).....	20
1.1.1. Sıbyan Mekteplerinde Elifba Öğretiminin Durumu.....	22
1.1.2. Sıbyan Mekteplerini İslah Çalışmaları.....	25
1.1.3. Usûl-i Cedit Hareketinin Elifba Öğretimine Yansımaları.....	30
1.1.4. Tanzimat Dönemi Eğitiminin Temel Özellikleri.....	35
1.1.5. Elifba Öğretimini İyileştirme Çalışmaları.....	40
1.1.6. Sıbyan Mekteplerinden İbtidâi Mekteplerine.....	44
1.1.7. Dârülmuallimîn-i Sıbyan'ın Açılması.....	45
1.2. I. Meşrutiyet'ten II. Meşrutiyet'e Elifba Öğretimi (1876-1908).....	47
1.2.1. Ders Programlarının Düzenlenmesi.....	48
1.2.2. Muallimlerin Usûl-i Cedit Üzere Yetiştirilmesi.....	52
1.2.3. Elifba Öğretiminde Yeni Bir Usul: Savtî Usul.....	53
1.3. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in İlanına Elifba Öğretimi (1908-1923).....	56

1.3.1. Selanik Muallimler Kongresi'nde Elifba Öğretimi Tartışmaları... 57	57
1.3.2. Kur'an Öğretimini Hedefleyen Elifbalara Duyulan İhtiyaç..... 64	64
1.3.3. İbtidâî Mekteplerinde Kur'an Öğretiminin Durumu..... 67	67
1.4. Cumhuriyet'in İlanından Latin Alfabesinin Kabulüne	
Elifba Öğretimi (1923-1928) 70	70
1.4.1. 1924 Yılı İlkokul Programı..... 71	71
1.4.2. İmam-Hatip Mekteplerinin Açılması..... 72	72
1.4.3. İbtidâî Mekteplerinden Kur'an Derslerinin Kaldırılması 73	73

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK ELİFBALAR

2.1. Osmanlı Türkçesi ve Kur'an Öğretim Elifbaları (1828-1911)..... 79	79
2.1.1. Fiziki Özellikleri 80	80
2.1.2. Kapak Görünümleri 81	81
2.1.3. İç Tasarımları..... 82	82
2.1.4. Okuma Metinlerinin Muhtevası..... 85	85
2.2. Kur'an Öğretim Elifbaları (1911-1928) 98	98
2.2.1. Fiziki Özellikleri..... 99	99
2.2.2. Kapak Görünümleri 99	99
2.2.3. İç Tasarımları..... 100	100
2.2.4. Okuma Metinlerinin Muhtevası..... 101	101
2.3. Yazarlar 102	102
2.4. Elifbaların Yazılma Amacı 108	108
2.5. Elifbalarda Öğretime Başlama Yaşı..... 114	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELİFBA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN İLKE, YÖNTEM, ARAÇ VE GEREÇLER

3.1. Öğretim İlkeleri..... 121	121
3.2. Genel Öğretim Yöntemleri..... 129	129
3.2.1. Bireysel Çalışma Yöntemi 129	129
3.2.2. Grup Çalışması Yöntemi..... 130	130
3.2.3. Gösterip Yaptırma Yöntemi 131	131
3.2.4. Düz Anlatım Yöntemi 133	133
3.3.5. Soru-Cevap Yöntemi 135	135

3.2.6. Hikâye Anlatım Yöntemi	138
3.3. Teknikler.....	139
3.3.1. Çağrışım Yoluyla Öğretim Tekniği.....	139
3.4. Elifbaya Özgü Öğretim Yöntemleri	142
3.4.1. Elifbalarda Harf, Hareke ve İşaretlerin Öğretilmesi.....	142
3.4.1.1. Osmanlı Türkçesi ve Kur'an Elifbalarında Elifba Öğretimi. 151	
3.4.1.1.1. Harf Yöntemi Esasına Göre Hazırlanan Elifbalar	151
3.4.1.1.1.1. Harflerin İsimlerinin Öğretilmesi.....	152
3.4.1.1.1.2. Harflerin Şekillerinin Öğretilmesi.....	152
3.4.1.1.1.3. Harflerin Seslerinin Öğretilmesi.....	168
3.4.1.1.1.4. Harekelerin Öğretilmesi.....	174
3.4.1.1.1.5. İşaretlerin Öğretilmesi	190
3.4.1.1.2. Sesi Esas Alarak Hazırlanan Elifbalar	197
3.4.1.1.2.1. Harflerin Seslerinin Öğretilmesi.....	199
3.4.1.1.2.2. Harflerin Şekillerinin Öğretilmesi.....	210
3.4.1.1.2.3. Harflerin İsimlerinin Öğretilmesi.....	220
3.4.1.1.2.4. Harekelerin Öğretilmesi.....	222
3.4.1.1.2.5. İşaretlerin Öğretilmesi	223
3.4.1.2. Kur'an Öğretimi Elifbalarında Elifba Öğretimi	225
3.4.1.2.1. Harf Yöntemi Esasına Göre Hazırlanan Elifbalar	226
3.4.1.2.1.1. Harflerin İsimlerinin Öğretilmesi.....	227
3.4.1.2.1.2. Harflerin Şekillerinin Öğretilmesi.....	228
3.4.1.2.1.3. Harflerin Seslerinin Öğretilmesi	230
3.4.1.2.1.4. Harekelerin Öğretilmesi.....	232
3.4.1.2.1.5. İşaretlerin Öğretilmesi	239
3.4.1.2.2. Hece Yöntemi Esasına Göre Hazırlanan Elifbada Harf, Hareke ve İşaretlerin Öğretilmesi	242
3.4.2. Elifbalarda Okuma ve Tecvit Kurallarının Öğretilmesi.....	243
3.4.2.1. Med ve Çeşitleri	244
3.4.2.2. Zamir	252
3.4.2.3. Lafzatullah	253
3.4.2.4. Yazıldığı Halde Okunmayan Harfler	253

3.4.2.5. Hemzenin Okunuşu	254
3.4.2.6. Lâm-ı Târifin Okunuşu	255
3.4.2.7. Hurûf-ı Mukattaanın Okunuşu.....	258
3.4.2.8. Geçiş için Kullanılan Nun Harfi	259
3.4.2.9. Vakıf Kuralları	259
3.4.2.10. Diğer Tecvit Kuralları.....	260
3.4.3. Elifbalarda Duaların Öğretilmesi	262
3.5. Elifba Öğretiminde Kullanılan Yardımcı Araç ve Gereçler	268
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	271
KAYNAKÇA	285
EKLER	307

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Ta'lim-i Sıbyan Hakkında Fermân-ı Âli'de sıbyan mekteplerinde okutulması planlanan dersler.....	21
Tablo 1.2: Sıbyan Mekâtib-i Hâce Efendilere İ'tâ Olunacak Talimat'a göre okutulması planlanan dersler.....	34
Tablo 1.3: <i>Rehñümâ-yı Muallimîn</i> 'de (t.y.) önerilen sınıf sistemi ve dersler	41
Tablo 1.4: 1891 yılı Dersaâdet ve Kasabat ibtidâî mektepleri ders programı	48
Tablo 1.5: 1913 yılı erkek numune mektepleri ders cetveli.....	68
Tablo 1.6: 1926 yılı ilk mekteplere mahsus haftalık ders cetveli	74
Tablo 3.1: Harflerin Arapça ve Osmanlı Türkçesi isimleri	144

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1: Ahmed Cavid'in <i>Elifbâ</i> 'sında (1325/1907) bulunan Osmanlı arması.....	92
Resim 2.2: <i>Renkli ve Resimli Elifbâ-yı Tefeyyüz'</i> de (1331/1913-16) padişahların resimleri	97
Resim 3.1: <i>Çocuklarıma Elifbâ-yı Türki'</i> de (1327/1909-12) hareke öğretimi	141
Resim 3.2: Kadim <i>Elifbâ'</i> da (t.y.) harf ve hareke öğretimi.....	153
Resim 3.3: <i>Eser-i Hâme'</i> de (1291/1874) harflerin şekillerinin öğretimi...155	
Resim 3.4: <i>Küçük Elifbâ'</i> da (1311/1894-96) harf-nokta ilişkisi	158
Resim 3.5: <i>Elifbâ'</i> da (1312/1897) harf öğretimi.....	160
Resim 3.6: <i>Elifbâ'</i> da (1316/1901) harflerin tasnifi.....	162
Resim 3.7: <i>Elifbâ'</i> da (1272/1856) harflerin başta, ortada ve sonda yazılışları.....	163
Resim 3.8: <i>Nuhbetü'l-etfâl'</i> de (1274/1858) harflerin başta, ortada ve sonda yazılışları.....	164
Resim 3.9: <i>Risâle-i Elifbâiyye'</i> de (1280/1863) alâmet-i fârîka vurgusu..	166
Resim 3.10: <i>Feyzü'l-amim fî esrâri't-ta'lim'</i> de (1290/1874-75) harf öğretimi	167
Resim 3.11: <i>Kadim Elifbâ'</i> da (t.y.) ب harfinin öğretimi sayfası.....	169
Resim 3.12: <i>Yeni Tertib Elifbâ-yı Osmânî'</i> de (t.y.) örnek dersler	172
Resim 3.13: Kadim <i>Elifbâ'</i> da (t.y.) hareke öğretimi.....	175
Resim 3.14: <i>Elifbâ-yı Osmânî'</i> de (1281/1864) hareke öğretimi.....	177
Resim 3.15: <i>Elifbâ-yı Osmânî'</i> de (1290/1874) hareke öğretimi.....	178
Resim 3.16: <i>Elifbâ Risalesi'</i> nde (1283/1867) hareke öğretimi	179
Resim 3.17: <i>Feyzü'l-amim fî esrâri't-ta'lim'</i> de (1290/1874-75) hareke öğretimi	180
Resim 3.18: <i>Mükemmel Elifbâ-yı Osmânî'</i> de (1304/1887-89) hareke öğretimi.....	181

Resim 3.19: Kadim <i>Elifbâ'</i> da (t.y.) tenvin ve cezim öğretimi.....	191
Resim 3.20: <i>Nuhbetü'l-etfâl'</i> de (1274/1858) cezimin öğretimi	194
Resim 3.21: <i>Feyzü'l-amim fî esrâri't-ta'lim'</i> de (1290/1874-75) şeddeli kelimelerin yazılışı.....	197
Resim 3.22: <i>Nev Usûl Ta'lim-i Kırâat yahut Elifbâ-yı Türki'</i> de (1326/1909) harf öğretimi	201
Resim 3.23: <i>Hâce-i Sıbyan'</i> da (1890) harf öğretimi	203
Resim 3.24: <i>Tecrübeli Kolay Elifbâ'</i> da (1337/1921) harf öğretimi.....	208
Resim 3.25: İsmail Hakkı <i>Elifbâ'</i> sında (1308/1891-93) harf öğretimi....	210
Resim 3.26: <i>Yeni Kırâatten Elifbâ'</i> da (1328/1910) harf öğretimi etkinliği dersi.....	211
Resim 3.27: <i>Yeni Usûl Resimli Türk-Osmanlı Elifbâsı yahut Türkçe Diline Başlangıç'ta</i> (1328/1910-13) şekil benzerliğinden istifade edilerek yapılan harf öğretimi	212
Resim 3.28: <i>Mülahhas Yeni Elifbâ Okuyorum'</i> da (t.y.) harf öğretimi....	214
Resim 3.29: <i>Yeni Usûl Türk-Osmanlı Elifbâsı yahut Türkçe Diline Başlangıç'ta</i> (1328/1910-13) harflerin başta, ortada ve sonda yazılışlarının öğretimi	215
Resim 3.30: <i>Usûl-i Savtiyye ve Ameliyye Üzere Müretteb Mükemmel ve Musavver Elifbâ-yı Osmânî'</i> de (1330/1912-15) harflerin alâmet-i fârikalarına dikkat çekilmesi.....	216
Resim 3.31: <i>Usûl-i Savtiyye Elifbâ'</i> da (1325/1910) harf öğretimi.....	218
Resim 3.32: <i>Resimli Elifbâ'</i> da (1339/1923) harflerinin isimlerinin öğretimi.....	221
Resim 3.33: <i>Türkçe Elifbâ'</i> da (1331/1913) hareke ve işaretlerin öğretimi.....	224
Resim 3.34: <i>Resimli Elifbâ'</i> da (1339/1923) Kur'an okumak için gerekli kuralların öğretimi	225
Resim 3.35: <i>Yeni Elifbâ Kur'an Okuyorum'</i> da (1328/1910-12) harflerin öğretimi	229
Resim 3.36: <i>Muallim-i Sâni Elifbâ-yı Arabî'</i> de (1331/1913) harf ve hareke öğretimi	230
Resim 3.37: <i>Yeni Elifbâ Kur'an Okuyorum'</i> da (1328/1910-12) hareke öğretimi.....	233
Resim 3.38: <i>Muallim-i Sâni Elifbâ-yı Arabî'</i> de (1331/1913) hareke öğretimi.....	234

Resim 3.39: <i>Teshîl-i Kırâat-ı Arabiyye</i> 'de (1329/1911) med ve hareke öğretimi	235
Resim 3.40: <i>Kur'ân-ı Kerim Elifbâsı</i> 'nda (1342/1924) okuma metni	240
Resim 3.41: <i>Cumhuriyet Elifbâsı</i> 'nda (1342/1924-26) hece öğretimi	243
Resim 3.42: <i>Usûl-i Cedîde Üzere Müretteb Elifbâ Cüzü</i> 'nde (1275/1859) çeker işaretinin öğretimi	246
Resim 3.43: <i>Cumhuriyet Elifbâsı</i> 'nda (1342/1924-26) med olan harfinin öğretimi	248
Resim 3.44: <i>Muallim-i Sâni Elifbâ-yı Arabî</i> 'de (1331/1913) ve hemzeyi okuma örnekleri	255
Resim 3.45: <i>Mükemmel Elifbâ-yı Osmânî</i> 'de (1314/1899) şemsî ve kamerî harflerin öğretimi	257
Resim 3.46: <i>Ta'limü'l-Kur'an</i> 'da (1341/1923) tecvit öğretimi	260
Resim 3.47: <i>Muallim-i Sâni Elifbâ-yı Arabî</i> 'de (1331/1913) tecvit öğretimi	262

KISALTMALAR

■

A.}DVN.	:	Sadâret Divan Kalemî Evrakı
A.}MKT.MVL.	:	Sadâret Meclis-i Vâlâ Evrakı
A.}MKT.MHM.	:	Sadâret Mühimme Kalemî Evrakı
A.}MKT.UM.	:	Sadâret Umum Vilayat Evrakı
a.e.	:	Aynı eser
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
AŞ	:	Anonim Şirketi
B.	:	Receb
bk.	:	Bakınız
BNM.	:	Bosna Müfettişliği Evrakı
C.	:	Cemâziyelâhir
CA.	:	Cemâziyelevvel
C.MF.	:	Cevdet Maarif
çev.	:	Çeviren
COA	:	Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
DEM	:	Değerler Eğitim Merkezi
DH.	:	Dahiliye
DİA	:	<i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i>
ed.	:	Editör
EH	:	Emanet Hazinesi
haz.	:	Yayına Hazırlayan
İ.DH.	:	İrade Dahiliye
İ.MVL.	:	İrade Meclis-i Vâlâ
İ.MSM.	:	İrade Mesâil-i Mühimme
İ.ŞD.	:	İrade Şûrâ-yı Devlet
İBB	:	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
L.	:	Şevval
m.	:	Miladi

Kısaltmalar

M.	:	Muharrem
MB.İ.	:	Mâbeyn-i Hümâyun Evrakı İradeleri
MEB	:	Millî Eğitim Bakanlığı
MF.MKT.	:	Maarif Nezareti Mektûbî Kalemî
MF.İBT.	:	Maarif Nezareti Tadrîsât-ı İbtidâiyye Kalemî
N.	:	Ramazan
ö.	:	Ölümü
R.	:	Rebiülâhir
RA.	:	Rebiülevvel
s.	:	Sayfa
S.	:	Safer
SSM	:	Sakıp Sabancı Müzesi
SYEK	:	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ş.	:	Şaban
ŞD.	:	Şûrâ-yı Devlet
t.y.	:	Basım tarihi yok
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
TİDEF	:	Türkiye İlahiyat Fakültelerine Yardım Eden Dernekler Federasyonu
TSMK	:	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TŞR.	:	Taşra Evrakı
v.d.	:	ve diğerleri
y.y.	:	Yayımlı yeri yok, yayımcı yok
Yay.	:	Yayımları
Y.PRK.MF.	:	Yıldız Maarif Nezareti Maruzatı
Z.	:	Zilhicce
ZA.	:	Zilkade

ÖN SÖZ

■

Bu araştırma sıbyan mektepleri ile ilgili ilk resmî belge olan “Ta’lîm-i Sıbyan Hakkında Fermân-ı Âlî”nin yayımlanmasından Latin alfabesinin kabulüne kadar (1824-1928) geçen sürede mekteplerde okutulan elifba dersinin muhteviyatını ve elifbalar vasıtasıyla Kur’ân-ı Kerim’in nasıl öğretildiğini ortaya koymak amacıyla doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Çalışmamız giriş hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmamızın amacı ve önemi, sınırları, metodu ve konu ile ilgili literatüre yer verilmiştir. Birinci bölümde 1824-1928 yılları arasında ilk mekteplerde yapılan elifba derslerinin muhteviyatına ve öğretim usullerine; bu derslerde yaşanan problemlere ve bu problemlerin çözümüne yönelik çalışmalar ele alınmıştır. İkinci bölümde çalışmamıza konu olan elifbaların fiziki özellikleri, iç tasarımları ve elifbalarda yer alan okuma metinlerinin içeriği ortaya konmuştur. Ayrıca bu bölümde elifba yazarları hakkında bilgi verilmiş, elifbalarını yazma amaçları ve elifba öğretimine başlama yaşı hakkındaki düşüncelerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise söz konusu elifbalarda kullanılan öğretim ilkeleri, yöntemleri ve teknikleri günümüz eğitim bilimlerinin bakış açısıyla ele alınmıştır. Ayrıca elifba öğretimine özgü yöntemler esas alınarak elifbalar betimlenmiş ve elde edilen veriler, Kur’an öğretimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda son olarak değerlendirmeler yapılmış, sonuçlar çıkarılmıştır. Çalışmamız kaynaklara ulaşma ve yorumlama noktasında eksikler ve hatalar barındırabilir. Bu sebeple ilgilerden

gelecek ikazları ve tavsiyeleri memnuniyetle kabul edeceğimi peşinen belirtir, eksikleri gidermek için belge ve bilgi takdimi olduğu takdirde yeni baskılarda kullanılacağını ifade etmek isterim.

Bu çalışmayı büyük bir dikkatle ve sabırla takip eden ve bana rehberlik yapan başta danışmanım Prof. Dr. İrfan Başkurt'a ve misafirperverliği dolayısıyla kıymetli eşlerine müteşekkirim. Çalışmamın başından itibaren yaptığı katkılardan dolayı değerli hocalarım Doç. Dr. Ayşe Zişan Furat'a ve Prof. Dr. Hamit Er'e teşekkürlerimi sunarım. Türkçe ilk okuma yazma konusunda bilgisine başvurduğum Doç. Dr. Muhammed Baştuğ'a, araştırma konumu seçmeme vesilen olan ve değerlendirmeleriyle katkı sağlayan hocalarım Abdullah Açıık, Hatice Işılak Durmuş ve Ayhan Başak'a, elifba koleksiyonundan istifade ettiğim Alpaslan Durmuş'a, arşiv çalışmalarım sırasında yardımcı olan COA Araştırmacısı Salih Değirmenci'ye, sağladığı imkânlar sebebiyle Türkiye Diyanet Vakfı ve İSAM Kütüphanesi yöneticilerine ve çalışanlarına özellikle teşekkür ederim. Lisans üstü eğitimime şahitlik eden oğlum Mehmet Akif'e, kızım Elif Erva'ya, kıymetli validelerim Gülsüm Arabacı ve Saadet Ayar'a ve nihayet maddi-manevi desteğini her daim yanımda hissettiğim sevgili eşim Mahmut Ayar'a müteşekkirim. Son söz olarak imkân, fırsat ve sağlık veren rabbime hamdediyor, çalışmamı rahmetli babama ithaf ediyorum.

Ankara, Eylül 2020
HATİCE AYAR

Giriş

İslam dininin temel kaynağı ve öğretim materyali olan Kur'ân-ı Kerim, hem bir eğitim vasıtası hem de İslam eğitiminin doğrudan sebebidir.¹ Müslümanlar için böylesi bir öneme sahip olan Kur'an'ın okunabilmesi, Arap olmayan milletler için hiç kuşkusuz yeni bir dilin öğrenilmesi anlamına gelmektedir. Yeni bir dil öğrenmenin ilk basamağı ise alfabenin öğrenilmesidir.

Dillerdeki seslerin yazı ve çizgi ile sembolleştirilerek kullanılmasına *harf*, her biri dildeki bir veya birkaç sese karşılık gelen harflerin belirli bir sıra ile dizilmiş bütününe ise *alfabe* denir.³ Günümüzde alfabenin milattan önce 1700'lerde Batı Sâmilî'nden Ken'ânîler tarafından icat edildiği kabul edilmektedir. Ken'ânî yazısı iki yöne doğru ilerlemiş ve kuzeyde Kuzey Sâmi alfabe sisteminin, güneyde ise Main Sebe, Himyerî ve Habeş yazılarının temellerini oluşturmuştur. Göçler ve ticaret yolları vasıtasıyla yayılan alfabeler zamanla onları yazıda kullanan milletler tarafından çeşitlendirilmiştir. Özellikle Arap alfabesinin Ârâmî yazısından geliştirilmiş olan Nabatî alfabesinden faydalanılarak düzenlendiği düşünülmektedir. Ancak bu alfabenin harfleri Arap dilinde kullanılan sesleri tam olarak karşılamamış ve yeni harfler ilave edilmiştir.⁴

1 İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*, 3. bs., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, s. 38.

2 Harf: Sözlükte "taraf, kenar, sınır, bir şeyin sivri ve keskin tarafı" anlamına gelen harf; istilahta "bir mahrece dayanarak çıkan ses"e denir. Arap alfabesinde yirmi sekiz harf vardır. İbn Manzûr, *Lisânü'l Arab*, Beyrut: Dâru Sadır, IX, ts., s. 41-46; Serdar Mutçalı, "Harf", *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınevi, 1995, s. 160; Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid İstilahları*, İstanbul: İFAV, 1997, s. 58.

3 İsmail Parlatır vd., "Alfabe", *Türkçe Sözlük*, I, 9. bs., Ankara: TDK, 1998, s. 80.

4 Ayrıntılı bilgi için bk. Rekin Ertem, *Elifbeden Alfabe*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1991, s. 18-20; Rekin Ertem, "Elifbâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1995, XI, s. 39-41; Hatice Şirin User, *Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı*